

СТАТИСТИЧНИЙ АНАЛІЗ ВИКОРИСТАННЯ РОБОЧОЇ СИЛИ СІЛЬСЬКОГО НАСЕЛЕННЯ ЖИТОМИРСЬКОЇ ОБЛАСТІ

Розглянуто актуальні проблеми недостатності інформаційного забезпечення аналізу зайнятості сільського населення та використання його трудового потенціалу в аграрній сфері. Водночас проаналізовано сучасний стан зайнятості сільського населення Житомирської області. Зазначено причини кризових явищ в соціально-економічному житті мешканців сільської місцевості

Постановка проблеми. В умовах реформування економіки, у тому числі аграрної, широко вживається таке поняття як "ринкова економіка". Вона практикується як економічна система, що базується на індивідуальних формах приватної власності, вільній конкуренції, вільному ціноутворенню, стихійному переливі капіталів тощо. Природною рушійною силою господарського розвитку в умовах ринкової економіки є прагнення індивідуума або окремого суб'єкта господарювання досягти своїх економічних інтересів – безмежного привласнення прибутку. Конкуренція, вирівнюючи попит і пропозицію, здійснює саморегулювання економіки, а державі при цьому належить другорядна роль. Вона, повинна виконувати лише ті функції, які окремо людині не під силу (організація громадського порядку, забезпечення національної оборони тощо).

Реформування аграрної економіки супроводжується формуванням якісно нового сільськогосподарського товаровиробника. Як соціально-економічна категорія поняття "товаровиробник" з'явилося недавно – в період реформування економіки в напрямі ринкових відносин. У "Великому тлумачному словнику сучасної української мови" наведено стисле, але досить чітке визначення його сутності, а саме: "товаровиробник – той, хто виробляє товар, товари". Стосовно поняття "сільський товаровиробник", то його сутність, на нашу думку, може трактуватися, у вузькому розумінні, тобто це той, хто виробляє товарну сільськогосподарську продукцію, в широкому – той, хто виробляє (створює) валову сільськогосподарську продукцію або надає послуги. Отже, сільськогосподарський товаровиробник – це працівник аграрної сфери, який своєю працею створює споживні вартості, засоби до життя або надає послуги. Як обліково-статистична категорія "сільськогосподарські товаровиробники" – це сукупність працівників аграрної сфери, працею яких створюються споживні вартості у вигляді сільськогосподарської продукції або послуг. Тобто це працівники аграрних підприємств, фермерських та особистих селянських господарств.

Паювання землі та майна колективних сільськогосподарських підприємств створило матеріально-технічну основу формування сучасного сільськогосподарського товаровиробника на засадах приватної власності. Природною основою формування сільськогосподарського товаровиробника як елементу трудового потенціалу є сільське населення. Створені на базі реформованих колективних сільськогосподарських підприємств агроформування ринкового типу, включаючи особисті селянські господарства, створили соціально сприятливі умови для вільного вибору сфери прикладання праці та зайнятості сільського населення.

Викладення основного матеріалу дослідження. Формування й розподіл трудового потенціалу, за певними критеріями або ознаками є важливим етапом процесу їх відтворення. Особливої уваги при цьому заслуговує використання трудового потенціалу, як специфічного, соціально значущого ресурсу, персоніфікованим носієм якого виступають люди, які своєю працею створюють споживні вартості; засоби до життя, що у вартісному вимірі результуються у внутрішньому валовому

регіональному продукті. Використання трудового потенціалу вимірюється системою статистичних показників, що характеризують економічну та соціальну ефективність споживання ресурсів живої праці.

Система таких показників диктує об'єктивну необхідність наявності належної інформаційної статистичної бази щодо економіки з урахуванням особливостей використання робочої сили в різних організаційно-господарських формуваннях залежно від форм власності на землю і майно та організації праці. Проте, в умовах реформування аграрної сфери таку інформаційну базу поки, що не створено і використання трудового потенціалу в сільському господарстві, де виробничою діяльністю зайнята основна частина сільського населення, нині обмежується лише такими звітами як "Основні економічні показники роботи сільхозпідприємств" (річна № 50-сг, затверджена наказом Держкомстату України від 25.06.2004 р. № 412), в якій наводиться інформація щодо трудового потенціалу у вигляді середньооблікової чисельності працівників сільськогосподарських підприємств, зайнятих у рослинництві і тваринництві. Але середньооблікова чисельність працівників не може відображати абсолютну кількість фізичних осіб, які виступають носіями трудового потенціалу. До того ж, ця форма звітності стосується лише сільськогосподарських підприємств і не відображає загальної чисельності зайнятих в аграрному секторі, оскільки не охоплює приватного сектору, тобто зайнятих в особистих селянських господарствах. Додатковим інформаційним джерелом щодо зайнятості й використання трудового потенціалу мешканців села є таблиця № 1 "Виробництво і реалізація сільськогосподарської продукції" форми 50-сг, в якій показано прямі затрати праці на продукцію рослинництва, тваринництва. Проте прямі затрати праці не відображають повною мірою ефективності використання ресурсів живої праці навіть сільськогосподарських підприємств, не кажучи вже про аграрний сектор в цілому. Таким чином, відновлення й удосконалення інформаційної бази щодо трудового потенціалу сільського населення та зайнятих в аграрній сфері відповідно до сучасних вимог аграрної економіки є об'єктивним чинником, зумовленим невідкладною потребою визначення результативних показників ефективної зайнятості та використання трудового потенціалу сільського населення і працівників – аграріїв, насамперед такого базового і завжди актуального показника як продуктивність праці, який в останні роки незаслужено забуто, щодо кількості (вартості) виробленої продукції одним працівником, що зайнятий у цій галузі. У зв'язку з цим лише наведені вище звіти не можуть повною мірою забезпечити сучасні потреби аграрної економіки щодо аналізу зайнятості сільського населення та використання його трудового потенціалу в аграрній сфері.

Динаміка чисельності сільського населення віком 15-70 років економічно активних та неактивних осіб цього віку протягом 2000-2007 рр. свідчить про стабільність цих величин (табл. 1).

Таблиця 1. Економічна активність та неактивність сільського населення Житомирської області у віці 15-70 років за 2000-2007 рр. тис.чол.

	2000	2001	2002	2003	2004	2005	2006	2007
Економічно активне населення у віці 15-70 років, тис.осіб	265,3	232,4	227,7	229,4	250,2	280,2	273,7	271,6
У тому числі: зайняті	243,7	213,1	209,6	206,5	228,4	263,0	257,1	257,7
Безробітні	21,6	19,3	18,1	22,9	21,8	17,2	16,6	13,9
Економічно неактивне населення у віці 15-70 років, тис.осіб	162,6	188,9	188,2	181,9	156,4	122,9	125,5	122,7

Таким чином, чисельність і динаміка економічно-активного сільського населення у віці 15-70 років за 2000-2007 роки не зменшилась, а економічно неактивного зменшилась з 162,6 тис. чол. до 122,7 тис. чол. або на 25,5 %. Тому результати соціологічних обстежень осіб цієї вікової групи сільського населення заслуговують належної уваги. Великої значущості вони набувають в період реформування аграрної економіки і сфер людського буття мешканців сільської місцевості, коли виникають кризові явища в їх соціально-економічному житті. Кризові явища є наслідком таких деформацій, коли порушується узгоджене функціонування й розвиток його основних компонентів, сфер, складових частин, що призводять до руйнування механізму самовідтворювальних процесів демографічного і соціального розвитку українського села, до порушення механізму збереження його трудового потенціалу, самобутності, культури, звичаїв, історичних надбань попередніх поколінь. Вони є наслідком кризового стану основних сфер сільського укладу життя мешканців села, нагромадження і загострення суперечностей, поглиблення яких негативно впливає на буття сільського населення, яке зведене до елементарного виживання. Ці деформації проявляються, перш за все, у сфері виробництва, де порушене раніше узгоджене співвідношення його основних складових: землі, речового і людського факторів.

Таблиця 2. Динаміка зайнятості сільського населення Житомирської області за місцем роботи у 1996-2005 рр. (тис.чол.)

Показники	1996		2001		2005	
		%		%		%
Загальна чисельність працюючих, з них	242,2	100	174,3	100	139,0	100
Працюють за місцем проживання	191,9	79,2	141,8	81,4	88,7	63,8
За межами місця проживання	50,3	20,8	32,5	18,6	50,3	36,2

Дані таблиці 2. свідчать, що у 2005 р. в пошуках роботи кількість населення, яке змушене шукати роботу за межами місця проживання збільшилось у питомій вазі майже у 2 рази в порівнянні з 2001 р., а це значить, що необхідно вживати негайних заходів по створенню робочих місць для сільського населення.

Основною причиною такої ситуації щодо зайнятості сільського населення є порушення основного принципу ринку робочої сили – “попит породжує пропозицію”. І коли величезні маси сільського населення почали вивільнятися з КСП, без належних засобів виробництва, опинилися сам на сам з власною землею без психологічної підготовки для самостійного господарювання в ринкових умовах, стався збій у виробництві сільськогосподарської продукції, який з кожним роком все болючіше відчувається у споживачів, насамперед, у міського населення.

Список використаної літератури:

1. Бандур С.І. Аналіз стану і прогнозування регіонального ринку праці: Метод. рек. / НАН України, Рада по вивченню продуктивних сил України, Львівський

якщо землю, як особливий основний засіб виробництва в сільському господарстві прийняти за незмінний фактор (земля не приростає і не зменшується фізично, хоча для збереження і підвищення її родючості необхідні матеріально-трудова витрати), то матеріально-технічні засоби і трудовий потенціал в період реформування аграрної сфери зазнали суттєвих змін, не узгоджених з потребами селянства і агропромислового комплексу. Зношення техніки і недостатній рівень її оновлення зумовили, з одного боку, необхідність збільшення кількості зайнятих в особистому селянському господарстві, де переважає низькопродуктивна ручна праця, з другого – вивільнення працівників з реформованих колективних господарств, значна частина яких не працевлаштована в нових господарських структурах. Таким чином, стабільність рівня економічної активності та зайнятості сільського населення свідчить про наявність невикористаних резервів трудового потенціалу села та недостатню зацікавленість його мешканців працювати в аграрній сфері.

Важливими чинниками такої ситуації є відсутність належної соціальної інфраструктури та низький рівень оплати праці зайнятих у сільському господарстві, велика кількість людей змушена працювати за межами місць проживання (табл. 2).

центр зайнятості: – К., 1999. – 116 с. 2. Бугуцький О. А. Концепція формування ринку робочої сили на селі. – К.: УААН, 1992. 3. Машенков В.Ф., Мальцев И.Е. Формирование и использование рабочей силы в сельском хозяйстве. – М.: Агропромиздат, 1988. – 159 с. 4. Мотивація праці та формування ринку робочої сили на селі. – К.: УААН, 1992. 5. Парфенцева Н.О. Статистика ринків. – К.: ДАСОА, 2007. – 863 с. 6. Трубиш С.Ю. Трудовий потенціал і зайнятість населення України в умовах переходу до ринку. – Тернопіль: Економічна думка, 1996. – 198 с.

РУДНИЦЬКИЙ Леонід Володимирович – аспірант кафедри фундаментальних економічних дисциплін Державної академії статистики, обліку та аудиту

Наукові інтереси:

– ефективність використання трудових ресурсів в сільській місцевості

